Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

UO‘K: 316.334.5:2(575.1)

MILLATLARARO TOTUVLIK VA DINIY BAG‘RIKENGLIK — JAMIYAT TARAQQIYOTI OMILI

Jo‘rayeva Muqaddas
Farg‘ona davlat universiteti Tarix fakulteti
“Milliy g‘oya, ma’naviyat asoslari
va huquq ta’limi” yo‘nalishi
23-82 guruh talabasi
https://doi.org/10.5281/zenodo.24187361

Annotatsiya. Mazkur maqolada O‘zbekiston jamiyatida millatlararo totuvlik va diniy bag‘rikenglikni ta’minlashning tarixiy-ma’naviy ildizlari, konstitutsiyaviy-huquqiy kafolatlari hamda ijtimoiy-siyosiy mexanizmlari keng tahlil qilingan. Respublikamizda istiqomat qilayotgan 130 dan ortiq millat va elat vakillarining huquq va erkinliklari, 157 ta milliy-madaniy markaz, 46 ta do‘stlik jamiyati, 16 ta diniy konfessiya va 2 mingdan ziyod diniy tashkilotlar faoliyatining aniq ko‘rsatkichlari asosida barqaror taraqqiyot omillari yoritilgan. Shuningdek, globallashuv sharoitida yosh avlod ongida bag‘rikenglik madaniyati va mafkuraviy immunitetni mustahkamlash masalalari ilmiy-nazariy jihatdan asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: millatlararo totuvlik, diniy bag‘rikenglik, ijtimoiy barqarorlik, madaniy xilma-xillik, milliy-madaniy markazlar, do‘stlik jamiyatlari, konfessiyalar, fuqarolik jamiyati, mafkuraviy immunitet, Yangi O‘zbekiston.

МЕЖНАЦИОНАЛЬНОЕ СОГЛАСИЕ И МЕЖКОНФЕССИОНАЛЬНАЯ ТОЛЕРАНТНОСТЬ — ФАКТОР РАЗВИТИЯ ОБЩЕСТВА

Аннотация. В данной статье всесторонне проанализированы историко-духовные корни, конституционно-правовые гарантии и социально-политические механизмы обеспечения межнационального согласия и религиозной толерантности в обществе Узбекистана. На основе конкретных показателей деятельности более 130 наций и народностей, 157 национально-культурных центров, 46 обществ дружбы, 16 религиозных конфессий и свыше 2 тысяч религиозных организаций раскрыты факторы устойчивого развития страны. Также научно обоснованы вопросы укрепления культуры толерантности и идеологического иммунитета молодежи в условиях глобализации.

Ключевые слова: межнациональное согласие, религиозная толерантность, социальная стабильность, культурное разнообразие, национально-культурные центры, общества дружбы, конфессии, гражданское общество, идеологический иммунитет, Новый Узбекистан.

INTERETHNIC HARMONY AND RELIGIOUS TOLERANCE AS A FACTOR OF SOCIETY'S DEVELOPMENT

Abstract. This article provides a comprehensive analysis of the historical and spiritual roots, constitutional and legal guarantees, and socio-political mechanisms for ensuring interethnic harmony and religious tolerance in the society of Uzbekistan. Based on specific operational indicators of over 130 nations and ethnic groups, 157 national cultural centers, 46 friendship societies, 16 religious confessions,

and more than 2,000 religious organizations, the key factors of sustainable development are highlighted. Additionally, issues of strengthening a culture of tolerance and ideological immunity among the younger generation amidst globalization are scientifically substantiated.

Keywords: interethnic harmony, religious tolerance, social stability, cultural diversity, national cultural centers, friendship societies, confessions, civil society, ideological immunity, New Uzbekistan.

Kirish.

Bugungi shiddatli globallashuv va murakkab geosiyosiy jarayonlar kechayotgan davrda dunyoning ko‘plab mintaqalarida milliy, etnik hamda konfessiyaviy ziddiyatlar keskin tus olayotgani hech kimga sir emas. Ayrim hududlarda yuzaga kelayotgan beqarorliklar shuni ko‘rsatmoqdaki, jamiyat ichidagi tinchlik, o‘zaro ishonch va fuqarolararo hamjihatlikni saqlab qolish har bir davlat taraqqiyotining eng birlamchi shartiga aylangan. Zero, eng mukammal iqtisodiy dasturlar ham, yirik investitsiya loyihalari ham faqatgina osoyishta, ijtimoiy barqaror muhitdagina kutilgan natijani beradi.

O‘zbekiston qadimdan ko‘p millatli va ko‘p konfessiyali zamin sifatida turli sivilizatsiyalar, tillar hamda e’tiqod vakillari yonma-yon, tinch-totuv yashab kelgan makon sanaladi. Hozirgi kunda respublikamizda 130 dan ortiq millat va elat vakillari yagona oila farzandlaridek ahil-inoq istiqomat qilmoqda. Mamlakatimizda millatlararo munosabatlarni uyg‘unlashtirish va milliy madaniyatlarni rivojlantirish borasida olib borilayotgan tizimli islohotlar samarasi o‘laroq, bugungi kunda 157 ta milliy-madaniy markaz hamda 46 ta do‘stlik jamiyati samarali faoliyat olib bormoqda. Xilma-xillikni jamiyatni bo‘luvchi omil emas, balki uni ma’naviy va madaniy jihatdan boyituvchi bebaho salohiyatga aylantirish Yangi O‘zbekiston davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi.

Asosiy qism.

Markaziy Osiyo, xususan, O‘zbekiston hududi asrlar davomida Buyuk Ipak yo‘lining markaziy chorrahasida joylashgani sababli bu o‘lkada savdo-iqtisodiy aloqalar bilan bir qatorda ilm-fan, madaniyat va diniy-falsafiy qarashlar almashinuvi ham uzluksiz kechgan. Samarqand, Buxoro, Xiva, Termiz va Qo‘qon kabi qadimiy shaharlarimizda turli millat va din vakillari mahalladosh bo‘lib yashagan, bir-birining urf-odatlarini hurmat qilgan. Xalqimizning qon-qoniga singib ketgan mehmondo‘stlik, begona yurtlik insonlarga ochiq ko‘ngil bilan yondashish, qo‘shnichilik haq-huquqlarini muqaddas bilish kabi azaliy fazilatlar o‘zbekona bag‘rikenglikning mustahkam ma’naviy poydevorini tashkil etadi.

Buyuk ajdodlarimizning ilmiy va badiiy merosida ham inson zotini millati, irqi yoki e’tiqodiga qarab ajratmaslik g‘oyasi markaziy o‘rin tutgan. Xususan, Imom Moturidiy va Burhoniddin Marg‘inoniy kabi allomalarimiz o‘z asarlarida mo‘tadillik, o‘zga din vakillariga nisbatan adolatli va bag‘rikeng munosabatda bo‘lish tamoyillarini chuqur asoslab berganlar. Alisher Navoiy hazratlari esa barcha insonlarni yagona ildizdan unib chiqqan birodarlar sifatida ta’riflab, haqiqiy komillik o‘zgalarga manfaat yetkazish va mehr-oqibat ko‘rsatish bilan o‘lchanishini uqtirgan. Bu qadriyatlarning amaliy ifodasini Ikkinchi jahon urushi yillarida yaqqol ko‘rish mumkin: o‘shanda o‘zbek xalqi og‘ir iqtisodiy qiyinchiliklarga qaramay, urush olovi ichidan olib kelingan turli millatga mansub yuz minglab yetim bolalar va evakuatsiya qilingan oilalarni o‘z bag‘riga olib, so‘nggi burda nonini ular bilan baham ko‘rgan. Shomahmudovlar oilasining 15 nafar turli millat bolalarini asrab olgani esa insonparvarlikning o‘chmas tarixiy ramziga aylangan.

Tarixiy tajriba shuni ko‘rsatadiki, bag‘rikenglik faqat axloqiy-ma’naviy fazilat bo‘lib qolmay, mustahkam konstitutsiyaviy-huquqiy kafolatlar bilan mustahkamlangandagina barqaror ijtimoiy tizimga aylanadi. Yangi tahrirdagi O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 19-moddasida barcha fuqarolar bir xil huquq va erkinliklarga ega ekani, jinsi, irqi, millati, tili, dini, ijtimoiy kelib chiqishi, e’tiqodi, shaxsi va ijtimoiy mavqeidan qat’i nazar, qonun oldida tengligi qat’iy belgilab qo‘yilgan. Shuningdek, Asosiy qonunimizda davlat millatlar va elatlarning tillari, urf-odatlari hamda an’analari hurmat qilinishini ta’minlashi, ularning rivojlanishi uchun sharoit yaratishi alohida mustahkamlangan.

«O‘zbekiston — 2030» strategiyasida ham jamiyatda millatlararo totuvlik va diniy bag‘rikenglik muhitini yanada mustahkamlash, milliy-madaniy markazlarni har tomonlama qo‘llab-quvvatlash bo‘yicha aniq vazifalar belgilangan.

Amaliy hayotda yaratilgan teng imkoniyatlarni raqamlar tahlilida yanada aniqroq ko‘rish mumkin. Hozirgi kunda respublikamiz umumta’lim maktablarida o‘quv mashg‘ulotlari 7 ta tilda — o‘zbek, qoraqalpoq, rus, qozoq, tojik, turkman va qirg‘iz tillarida olib borilmoqda, darsliklar va badiiy adabiyotlar ushbu tillarda muntazam chop etilmoqda. Oliy ta’lim muassasalarida ham bir necha tillarda mutaxassislar tayyorlanmoqda. Milliy teleradiokanallar orqali 12 ta tilda ko‘rsatuv va eshittirishlar efirga uzatilmoqda, o‘ndan ortiq tillarda gazeta va jurnallar nashr etilmoqda. Har yili 30-iyul — Xalqlar do‘stligi kuni munosabati bilan mamlakat bo‘ylab o‘tkaziladigan madaniyat festivallari, ko‘rgazmalar va ma’naviy-ma’rifiy anjumanlar turli millat vakillarining o‘zaro yaqinlashuviga xizmat qilmoqda. Davlat byudjeti hisobidan milliy-madaniy markazlar va do‘stlik jamiyatlari uchun alohida «Do‘stlik uylari» tashkil etilib, ularning moddiy-texnik bazasi mustahkamlab borilmoqda.

Mamlakatimizda vijdon erkinligini ta’minlash va konfessiyalararo muloqotni rivojlantirish borasida ham keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Yangi tahrirdagi «Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to‘g‘risida»gi Qonun diniy tashkilotlarni ro‘yxatdan o‘tkazish tartibini soddalashtirdi va fuqarolarning e’tiqod erkinligi kafolatlarini yanada kuchaytirdi. Bugungi kunda O‘zbekistonda 16 ta diniy konfessiyaga mansub 2350 dan ortiq diniy tashkilotlar erkin va teng huquqli asosda faoliyat yuritmoqda. Jumladan, respublikamizda 2100 dan ziyod masjidlar bilan bir qatorda, 190 dan ortiq noislomiy diniy tashkilotlar — rus pravoslav, rim-katolik, lyuteran, baptist va arman apostol cherkovlari, yahudiy sinagogalari, bahoiy jamoalari, krishnani anglash jamiyati hamda buddist ibodatxonalari tinch-totuvlik muhitida ish olib bormoqda. Din ishlari bo‘yicha qo‘mita huzurida faoliyat yuritayotgan Konfessiyalar ishlari kengashi barcha diniy konfessiya rahbarlarini yagona muloqot maydoniga birlashtirib, dolzarb ijtimoiy masalalarni hamjihatlikda hal etish imkonini bermoqda.

O‘zbekistonning bag‘rikenglik siyosati nafaqat ichki barqarorlikni ta’minlamoqda, balki xalqaro maydonda ham yuksak e’tirofga sazovor bo‘lmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tashabbusi bilan Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining 2018-yil 12-dekabrdagi yalpi sessiyasida «Ma’rifat va diniy bag‘rikenglik» maxsus rezolyutsiyasining bir ovozdan qabul qilinishi mamlakatimiz tajribasining jahon miqyosidagi namuna sifatida tan olinganining yaqqol dalilidir. Bundan tashqari, O‘zbekistonning Xalqaro diniy erkinlik bo‘yicha alohida kuzatuvdagi davlatlar ro‘yxatidan chiqarilishi yurtimizda inson huquqlari va vijdon erkinligi borasida erishilgan ijobiy o‘zgarishlarning xalqaro bahosi bo‘ldi.

Millatlararo totuvlik va diniy bag‘rikenglik jamiyat taraqqiyotiga uch muhim strategik yo‘nalishda bevosita ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Birinchidan, ijtimoiy-siyosiy barqarorlik va xavfsizlik mustahkamlanadi: 157 ta milliy-madaniy markaz va 16 ta diniy konfessiyaning o‘zaro hamjihatligi jamiyatda millatchilik, ksenofobiya, diniy ekstremizm va radikalizm kabi buzg‘unchi illatlar ildiz otishiga yo‘l qo‘ymaydi. Ikkinchidan, iqtisodiy va intellektual yuksalish ta’minlanadi: turli millat vakillarining bilim, kasbiy tajriba va mehnat salohiyati yagona umumxalq maqsadi — Vatan ravnaqi yo‘lida birlashadi, madaniyatlararo muloqot esa ilm-fan, san’at va tadbirkorlikda yangi tashabbuslarni yuzaga chiqaradi. Uchinchidan, yosh avlodning ma’naviy-mafkuraviy immuniteti shakllanadi: bugungi axborot makonida turli yot va radikal g‘oyalar yoshlar ongini chalg‘itishga urinayotgan bir paytda, oilada va ta’lim muassasalarida bag‘rikenglik madaniyatini singdirish ularda sog‘lom dunyoqarash va tanqidiy fikrlashni rivojlantiradi. Ta’lim-tarbiya jarayonida yoshlarga o‘z dinining asl insonparvarlik va tinchliksevarlik mohiyatini chuqur tushuntirish, shu bilan birga boshqa xalqlarning tili, madaniyati va qadriyatlariga hurmat bilan qarash ko‘nikmasini shakllantirish zamonaviy pedagogikaning eng dolzarb vazifasidir.

Xulosa.

Xulosa qilib aytganda, millatlararo totuvlik va diniy bag‘rikenglik shunchaki rasmiy hujjatlardagi qoida emas, balki O‘zbekiston jamiyatining kundalik turmush tarzi, ma’naviy boyligi va barqaror taraqqiyotining tayanch ustunidir. Bugungi kunda mamlakatimizda faoliyat yuritayotgan 157 ta milliy-madaniy markaz, 46 ta do‘stlik jamiyati, 16 ta diniy konfessiyaga mansub 2350 dan ortiq diniy tashkilotlar hamda 7 tilda olib borilayotgan ta’lim tizimi yurtimizning ochiq, demokratik va insonparvar tamoyillarga sodiq ekanini amalda isbotlamoqda. Asrlar sinovidan o‘tgan tarixiy meros, mustahkam konstitutsiyaviy kafolatlar va xalqimizning yuksak ma’naviy fazilatlari jamiyatimizda tinchlik hamda hamjihatlikni saqlashda hal qiluvchi ahamiyat kasb etmoqda. Har bir fuqaro, ayniqsa, yosh avlod qalbida o‘zaro hurmat, birodarlik va bag‘rikenglik tuyg‘ularini yanada mustahkamlash Yangi O‘zbekistonning farovon va barqaror kelajagini ta’minlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: «O‘zbekiston», 2023. – 80 b.
2. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: «O‘zbekiston», 2021. – 464 b.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi «O‘zbekiston — 2030» strategiyasi to‘g‘risida»gi PF-158-son Farmoni.
4. O‘zbekiston Respublikasining «Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to‘g‘risida»gi Qonuni (yangi tahriri). – Toshkent, 2021-yil 5-iyul.
5. BMT Bosh Assambleyasining «Ma’rifat va diniy bag‘rikenglik» rezolyutsiyasi. – Nyu-York, 2018-yil 12-dekabr.
6. Ochildiyev A. Milliy g‘oya va millatlararo munosabatlar. – Toshkent: «O‘zbekiston», 2004. – 136 b.
7. O‘zbekiston Respublikasi Millatlararo munosabatlar va xorijiy mamlakatlar bilan do‘stlik aloqalari qo‘mitasi hamda Din ishlari bo‘yicha qo‘mita rasmiy statistik ma’lumotlari (2025–2026-yillar).